Proč je čeština ve španělské kabině v Bruselu tak rozšířená?[1]

IVANA ČEŇKOVÁ
Univerzita Karlova, Praha
ivana.cenkova@ff.cuni.cz

Malá osobní vzpomínka pro začátek

Přemýšlela jsem, milá Jano, co by Tě mohlo u příležitosti Tvých významných narozenin potěšit. A tak jsem začala vzpomínat, vždyť se známe vlastně již téměř 46 let… Ty jsi právě nastoupila jako mladá odborná asistentka na Katedru překladatelství a tlumočnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a já byla studentkou 2. ročníku tamtéž. Jelikož jsem ale měla jiné jazyky, až tak často jsme se ve Šporku nepotkávaly. Zásadní změna nastala v létě roku 1978, kdy jsme obě, spolu s dalšími mladými tlumočníky a tlumočnicemi, letěly na Kubu, kde se konal světový festival mládeže a studentů, abychom pomáhali československým delegátům v komunikaci s ostatními delegacemi, ale hlavně také s místním obyvatelstvem. Já měla těsně před obhajobou a státnicemi a Ty jsi nám, coby již zkušená španělštinářka a znalá kubánských poměrů, dávala rady do života, jak se na Kubě chovat, oblékat, co jíst a pít a jak zvládnout všechny ostatní kulturní rozdíly.

A tak jsem se rozhodla, že se budu držet tématu a že budu psát také o tlumočení, sice v jiné době a jinde, ale mimo jiné o španělských tlumočnících v Bruselu, kteří se rozhodli naučit česky, aby mohli na zasedáních v evropských institucích z tohoto jazyka tlumočit do své mateřštiny. Co je vedlo k tomu, že si vybrali právě češtinu?

Několik slov úvodem – Evropská unie, jazyky a tlumočení

Evropská unie (EU), respektive Evropská společenství učinila již na počátku své existence politické rozhodnutí, že každý občan EU, jeho volený zástupce v Evropském parlamentu i všichni představitelé EU mohou při různých jednáních a zasedáních komunikovat ve svém mateřském jazyce a mají v něm mít zajištěný přístup k právním předpisům a všem nezbytným

1 Tato studie vznikla za podpory projektu Univerzity Karlovy Progres Q10, Jazyk v proměnách času, místa, kultury.

informacím. Aby tato mnohojazyčnost mohla fungovat a všichni si přitom rozuměli, bylo nezbytné zajistit překlady a tlumočení do/ze všech oficiálních jazyků EU. V současné době, tedy v roce 2020, je oficiálních jazyků již 24 (jako poslední přibyla chorvatština – po rozšíření EU o Chorvatsko).

V institucích EU, stejně jako i v dalších mezinárodních organizacích, existuje pravidlo, že konferenční tlumočník by měl tlumočit do své mateřštiny (*jazyk „A"* dle definice AIIC) z co největšího počtu svých tzv. pasivních jazyků (*jazyk „C"*). V praxi to znamená, že v každé kabině pracují tři tlumočníci a společně by měli být schopni pokrýt všech 24 oficiálních jazyků EU. Daří se to však vždy? A jak to vypadalo zejména po velkém rozšíření Evropské unie v roce 2004 o deset nových států, včetně České republiky? Je známo, že se to nedařilo vždy ani předtím a že poprvé to bylo oficiálně přiznáno po vstupu Finska do EU. Ale již dříve, zejména u takových jazyků jako řečtina či švédština se stávalo, že bylo nutné tlumočit přes *pilotáž*. Uveďme si virtuální příklad na vysvětlenou: hovoří řecký delegát a pouze v anglické a francouzské kabině sedí tlumočníci, kteří mohou pracovat do své mateřštiny přímo z řečtiny. Ostatní kabiny se napojí dle svého výběru na tyto *pilotní kabiny* a z jejich angličtiny či francouzštiny tlumočí do svých mateřských jazyků. Po vstupu Finska však nastala jiná situace. Jednak se ukázalo, že je málo stávajících tlumočníků EU, kteří mají pasivní finštinu ve své jazykové kombinaci, jednak – a to byl mnohem závažnější problém – že finští tlumočníci mají sami málo pasivních jazyků a že spíše ovládají jeden cizí jazyk aktivně (*jazyk „B"*), ze kterého a do kterého jsou schopni tlumočit, že tedy dělají tzv. *„retour"*. Z jejich pilotního „B" jazyka, většinou angličtiny, pak další kabiny tlumočí do své mateřštiny.

Obdobná situace nastala právě i v roce 2004 – po rozšíření EU o země střední a východní Evropy, kde také konferenční tlumočníci pracují oběma směry a mají tedy většinou jeden aktivní jazyk, do kterého a ze kterého tlumočí. Víme, že na místním trhu u našich tzv. málo rozšířených jazyků by to ani jinak nešlo a že tlumočník, který by u klientů trval na tom, že může tlumočit pouze do své mateřštiny, by se doma neuživil.

Také řada našich kolegů tlumočníků v EU se již mnoho let učí jazyky nových členských států a mnozí jsou již schopni z těchto jazyků velmi spolehlivě tlumočit. Tlumočníky s pasivní češtinou najdeme například v anglické, finské, francouzské, italské, německé, nizozemské, polské, řecké, slovenské či španělské kabině. A právě na ty posledně jmenované se zaměříme v našem příspěvku dále podrobněji.

Na druhé straně EU velmi propaguje jednotu v rozmanitosti a podporuje studium jazyků. Díky této jazykové politice EU by se každý občan Unie měl domluvit, kromě své mateřštiny, ještě dvěma cizími jazyky. Dle nedávného průzkumu Eurobarometru je však právě angličtina nejrozšířenějším jazykem v EU. Znalost angličtiny jako mateřského či cizího jazyka uvádí

51 % občanů Unie. Ve Švédsku hovoří anglicky až 89 % obyvatel, na Maltě 88 % a v Nizozemsku 87 %. Vítězné tažení angličtiny světem naprosto jednoznačně pokračuje. Je to vidět jak při práci v evropských institucích, kde většina pracovních dokumentů je v první fázi jednání k dispozici v sále i v tlumočnických kabinách pouze v angličtině, tak na mezinárodních odborných konferencích na domácím trhu, kde je situace obdobná. Většina materiálů je v angličtině, a rovněž organizátoři požadují od účastníků alespoň abstrakt v tomto jazyce. Je tedy třeba se smířit s tím, že angličtina se stala *lingua franca* a že každý tlumočník by měl být schopen alespoň pasivně rozumět a umět se orientovat v materiálech, které dostane do kabiny a které budou projednávány na zasedání, kde on bude tlumočit. Angličtina je také často uváděna jako nejvhodnější jazyk pro pilotáž pro svou formulační přesnost a úspornost vyjadřování, ale i proto, že největší počet delegátů a účastníků používá jako dorozumívací jazyk právě angličtinu. Přitom ještě před několika lety angličtina toto dominantní postavení při jednáních v institucích EU neměla. Delegáti hovořili většinou svojí mateřštinou, zástupci Evropské komise často i francouzsky či německy, španělsky nebo italsky. Situace se začala měnit právě až po roce 2004, kdy zástupci nových členských zemí, pokud byli schopni hovořit nějakým cizím jazykem, tak to byla především angličtina. Bohužel to však byla (a je) mnohdy velmi nedostatečná a obtížně srozumitelná angličtina, ovlivněná množstvím interferencí pocházejících z mateřského jazyka delegáta, s podivnou větnou strukturou, nesprávnou slovní zásobou a zejména se zvláštním přízvukem, pochopitelným často pouze pro posluchače (a tlumočníky) se stejnou mateřštinou jako má samotný řečník.

Čeština v Bruselu

Čeština před naším vstupem do Evropské unie

Již v průběhu 90. let přišli do evropských institucí první tlumočníci z kandidátských zemí, konkrétně z České republiky, kteří tehdy úspěšně absolvovali akreditační interinstitucionální testy a začali tlumočit jako tlumočníci na volné noze (*free-lance*) na předvstupních jednáních své země s EU. Tito tlumočníci si velmi rychle uvědomili, že jazykový kontext a úloha, kterou mají vůči ostatním kabinám, je pro ně něco naprosto nového a že s tím z minulosti moc zkušeností nemají. Během těchto jednání byl jazykový režim dosti omezený (maximálně 4-6 pracovních jazyků), ale čeští tlumočníci museli zajišťovat pilotáž pro své kolegy ze starých kabin, pokud si český delegát vzal slovo a hovořil česky. Při této pilotáži tlumočili z mateřštiny do svého cizího jazyka B. Angličtina, francouzština nebo němčina – to byly v té době asi jediné jazyky, které mohli čeští tlumočníci nabídnout

jako *retour*. Nutno říci, že až na několik výjimek se situace v tomto ohledu ani v současné době příliš nezměnila. A právě směr pilotáže byl novinkou i pro české tlumočníky. *Retour* byl určen nejenom pro delegáty v sále, ale sloužil zejména jako pilotáž pro ostatní kabiny, které na ní byly závislé, aby mohly přetlumočit obsah vystoupení všem zúčastněným v sále. Český pilotní tlumočník musel brát v úvahu eventuální mezikulturní aspekty a s tím spojené ne/znalosti ostatních tlumočníků v týmu, hovořit plynule, koherentně, logicky a jednoznačně, dobře artikulovat, věty správně členit a vždy dokončovat, intonačně naznačovat konec jednotlivých smyslových segmentů atd. Tato dvojí odpovědnost - vůči delegátům i vůči ostatním tlumočníkům – vedla u pilota k mnohem vyššímu stresu a rychlejší a zjevnější únavě.

Konferenční tlumočení a jeho fungování v evropských institucích je skutečně unikátní a nikde jinde na světě se do/z tolika jazyků simultánní tlumočení takto nezajišťuje. Proto je v EU postavení *retouru* a pilotáže také vnímáno jako něco, co je sice výjimečné, ale zároveň běžné a pochopitelně na vysoké úrovni kvality. Někteří tlumočníci v institucích dokonce poněkud ironicky tvrdí, že „nejpoužívanějším jazykem" v kabině je právě pilotáž.

Čeština jako oficiální jazyk Evropské unie

V den vstupu České republiky do Evropské unie – 1. května 2004 – čeští tlumočníci dorazili do Bruselu a zasedli do kabin, protože čeština se stala oficiálním jazykem EU. Zjistili však, že v jednacích sálech Evropské komise, Rady EU, Evropského parlamentu, Evropského hospodářského a sociálního výboru, Výboru regionů či Evropského soudního dvora (v Lucemburku) nejsou téměř žádné materiály v češtině a že na zasedáních občas zazní pojmy, termíny či slovní obraty, kterým nerozumějí a pro které nemají v češtině žádný ekvivalent. Jedná se o tzv. *eurospeak*, tedy žargon používaný v institucích Evropské unie, se kterým se tam všichni denně setkávají a na který si museli tlumočníci zvyknout. Postupně zjistili, že i čeští delegáti tento *eurožargon* používají a že často přebírají tuto ustálenou terminologii i do češtiny.[2]

2 Autorka tohoto článku mimo jiné také sama pravidelně již mnoho let tlumočí pro bruselské instituce. Situaci evropského tlumočení zná velmi dobře a je si vědoma veškerých úskalí, která toto tlumočení obnáší (retour, pilotáž, stres, široká škála nejrůznějších témat, nesrozumitelní delegáti, kteří rychle čtou předem připravená napsaná vystoupení často v jiném než mateřském jazyce, kontrola tlumočení ze strany delegátů, politicky vypjaté situace a důvěrná jednání, tiskové konference a Rady ministrů, summity či Plenární zasedání Evropského parlamentu v přímém přenosu).

Čeští tlumočníci pracují v Bruselu, Lucemburku či Štrasburku pravidelně pro české zástupce, poslance, delegáty, experty, novináře, ale i ministry, premiéra či prezidenta, tlumočí pro ně vystoupení ostatních účastníků do češtiny, ale zároveň musí být schopni přetlumočit jejich české projevy do svého aktivního cizího jazyka, tj. dělají *retour* a jsou pilotem pro ostatní kabiny, které z nich tlumočí dále do všech pracovních jazyků na daném zasedání. A tak se musí vyznat ve spleti nejrůznějších témat, počínaje třeba společnou zemědělskou politikou, nepřímými daněmi, přes veterináře, telekomunikace či ochranu osobních údajů, pozemní dopravu nebo vysílané pracovníky až po rybolov nebo ochranu vnějších hranic, sociální politiku, Agendu 2020, víceletý finanční rámec, energetiku či migrační a azylovou politiku EU nebo nejnovější Zelenou dohodu, aby zde zaznělo těch několik základních témat, jež jsou projednávána a na která se musí tematicky a terminologicky pečlivě připravit z poskytnutých materiálů i dalších zdrojů ve všech svých pracovních jazycích. Museli se však také naučit veškerou konferenční (evropskou) terminologii, jako jsou názvy různých dokumentů: směrnice, nařízení, usnesení, pracovní dokumenty, sdělení, závěry z Rad ministrů, stanoviska z vlastní iniciativy či předkládaná zpravodajem, stínovým zpravodajem nebo navrhovatelem atd. – různé revize, doplňky, pozměňovací návrhy, dodatky, výhrady přezkumu (které se stahují, ponechávají, trvá se na nich, mohou být všeobecné, parlamentní, pozitivní, částečné apod.), body úvodních ustanovení, důvodové zprávy, záhlaví, články, odstavce… Je to takový neustálý intelektuální ping-pong, který tlumočníci každodenně absolvují a trénují tak své mozkové závity i rychlost reakcí, přizpůsobivost a odolnost vůči stresu.

Schválně zmiňujeme explicitně právě tyto aspekty, jež jsou pro tlumočníka a jeho zdraví a pohodu také velmi významné, a nezaměřujeme se, jak se ve všech translatologických akademických publikacích klasicky a tradičně píše a zdůrazňuje, na nutnost analýzy, předání smyslu, obsahu, záměru řečníka v daném konkrétním kontextu příslušného zasedání při zachování vysoké kvality převedeného sdělení, jelikož to je u profesionálních konferenčních tlumočníků v EU naprostou samozřejmostí. V posledních letech se k tomuto stresu přidávají i nové tlumočnické situace – například i díky moderním technologiím a požadavkům delegátů, aby tlumočníci nebyli přítomni přímo v sále zasedání – zejména při některých jednáních v průběhu summitu – na oficiálních obědech či večeřích, kde se mimochodem projednávají právě ty nejchoulostivější otázky, jež se nemají dostat do médií. Tlumočníci pracují z jiného sálu a před svými kabinami mají umístěné velkoplošné monitory, na kterých v několika „oknech" kamery zabírají sál, řečníky i posluchače z místnosti, kde tito skutečně sedí a jednají. Toto vzdálené distanční tlumočení online nabývá mimochodem stále více na významu a je mnohem více žádané. Zejména zaznamenalo obrovský rozmach během pandemie

COVID-19 na jaře 2020, protože všechna jednání a zasedání probíhala pouze tímto způsobem, kdy se účastníci i tlumočníci propojovali virtuálně přes různé tlumočnické konferenční platformy a přitom na místě v sále nikdo skutečně neseděl. Ale to by bylo téma na další článek.

V prvních letech po našem přistoupení, když se čeština stala jedním z oficiálních pracovních jazyků EU, čeští tlumočníci museli tedy zvládnout mnohé, pro ně naprosto nové oblasti evropské reality a terminologie, rychle si osvojit nezvyklé způsoby projednávání dokumentů, střídající se vysoce odborná témata a zejména téměř neustálé tlumočení z pilotáže jiných kabin do češtiny a také časté používání *retouru*, který byl následně využíván jako pilotní pro další jazyky a kabiny. Zpočátku čeští delegáti (zejména pracovníci Stálého zastoupení ČR při EU) často hovořili anglicky, protože ani oni neměli podklady v češtině a všichni jsme společně za pochodu „tvořili" českou terminologii.

České předsednictví v roce 2009 a doporučení pro tlumočníky i delegáty

V první fázi přípravy českého předsednictví se velmi často ozývaly hlasy z oficiálních českých míst, že Češi budou při jednáních a při předsedání mluvit především anglicky. Byla tedy rozvinuta rozsáhlá „osvětová" kampaň jak ze strany Evropské unie (DG SCIC EK, DG LINC EP, ale zapojil se i tehdejší komisař pro mnohojazyčnost L. Orban a další vysocí úředníci), tak i ze strany českých tlumočníků ve snaze vysvětlit českým úřadům, že používání mateřštiny řečníkem je vždy lepší pro zajištění kvalitní a bezproblémové komunikace a předání smyslu sdělení se všemi nuancemi a idiomy a že je to rovněž v zájmu prosazování a dodržování práva občanů na komunikaci s institucemi EU ve své mateřštině. Stejně masivní kampaň byla vedena také ve snaze připravit a přijmout dostatečný počet konferenčních tlumočníků s češtinou, kteří by během předsednictví zajišťovali tlumočení dle požadavků a potřeb českého předsednictví (kurzy EMCI na našem Ústavu translatologie, řádné magisterské studium se specializací konferenční tlumočení a různé další kondiční tlumočnické kurzy – zaměřené na *retour*, na češtinu jako jazyk C, tematicky zacílené na problematiku EU – zemědělství, právo atd…). Postupně se názory oficiálních míst měnily, avšak poněkud nedůvěřivý postoj k tlumočníkům stále přetrvával.

Česká republika měla během svého předsednictví jedinečnou – a zřejmě neopakovatelnou – šanci ukázat, že je skutečným mostem, pojítkem mezi Východem a Západem, protože její poloha v samém srdci Evropy ji k tomu předurčuje. Zcela určitě si své plnoprávné a respektované místo v průběhu těchto měsíců získali čeští tlumočníci, respektive tlumočníci mající češtinu ve své jazykové kombinaci jako jazyk A či C, ať už jako free-lance, tj. konferenční

tlumočníci na volné noze, akreditovaní u evropských institucí, nebo jako jejich interní, stálí zaměstnanci, kteří byli spolehlivými prostředníky mezi všemi zúčastněnými delegacemi členských států. Z českého předsednictví jsme si vzali řadu ponaučení, která jsou platná i nadále.

Nutno poznamenat, že v následujících letech po předsednictví se hodně změnilo k lepšímu, Stálé zastoupení České republiky při EU i samotní delegáti či europoslanci v EP se naučili s tlumočníky lépe před zasedáními komunikovat, spolupracovat, poskytují jim podklady, pořádají pro ně dokonce pravidelné tematické přednášky k důležitým a citlivým probíraným tématům, vzájemně se informují – a to zejména díky aktivitě vedoucí české kabiny a dalších stálých tlumočníků.

Tlumočníci si během českého předsednictví ještě více uvědomili, jak důležitá je spolupráce celého týmu, informování relevantních kabin o specifikách terminologie či řečníka, vzájemné poskytování materiálů (instrukcí) a že je nezbytné věnovat vždy velkou pozornost přípravě na akci – aktivně si materiály vyhledat, stáhnout, prostudovat, zvládat angličtinu alespoň na úrovni pasivního porozumění textům, příprava či doplňování již existujících terminologických glosářů atd.

Při přípravě budoucích konferenčních tlumočníků – studentů tlumočnických magisterských studijních programů a postgraduálních kurzů nás předsednictví ještě více přesvědčilo o tom, jak potřebný je trénink tlumočení i na nerodilých mluvčích (zejména u angličtiny), nutnost zvládat angličtinu alespoň pasivně, nácvik tlumočení čtených projevů, rychlých řečníků, vášnivých diskusí a samozřejmě neustálé sledování aktuálního dění doma i ve světě, aby byli budoucí tlumočníci schopni pochopit i různé jemné narážky na ožehavou politickou situaci atd.

Je českých tlumočníků v Bruselu dost?

V současné době (v červenci 2020) je u EU institucí akreditováno asi 90 českých tlumočníků. Dále v Evropském parlamentu (DG LINC) pracuje v české kabině 7 stálých tlumočníků, v Generálním ředitelství pro tlumočení (DG SCIC) Evropské komise je zaměstnáno 12 tlumočníků a u Evropského soudního dvora dva kolegové. Akreditovaní čeští tlumočníci pracují pro EU jako tlumočníci na volné noze, tedy dle potřeby na základě kontraktů pro jednotlivé akce. Naprostá většina těchto tlumočníků jsou absolventy (buď dvouletého magisterského programu Tlumočnictví, nebo postgraduálního jednoletého náročného intenzivního kurzu EMCI: *European Masters in*

Conference Interpreting)[3] našeho Ústavu translatologie, který připravuje tlumočníky již od roku 1963. Téměř každý den se však koná v evropských institucích více zasedání, než je k dispozici tlumočníků. Instituce by rády měly na svých seznamech ještě další české tlumočníky, aby mohly vyjít vstříc všem potřebám a zejména požadavkům Stálého zastoupení České republiky na tlumočení do češtiny a z češtiny na konkrétních zasedáních. Proto náš Ústav translatologie připravuje v magisterském dvouletém studijním oboru Tlumočnictví i nadále budoucí potenciální konferenční tlumočníky a nově akreditoval v roce 2016 v magisterském studiu i specializaci *Konferenční tlumočení pro mezinárodní instituce a Evropskou unii* – EMCI, která nahradila právě roční postgraduální kurz EMCI, jenž byl takto nabízen celkem 10x počínaje rokem 1999/2000, kdy se ÚTRL stal členem EMCI Konsorcia. V novém formátu, který je vypisován ob rok, jsme specializaci EMCI realizovali již dvakrát, poprvé v roce 2017/2018 a podruhé v právě ukončeném akademickém roce 2019/2020. Zájem i motivace studentů jsou potěšující.

Nutno připomenout, že hned od počátku 90. let 20. století jsme začali jako Ústav translatologie spolupracovat s tlumočnickými službami Evropských institucí a dalšími tlumočnickými školami v Evropě, které připravují budoucí konferenční tlumočníky, abychom i my v Praze zajistili včas a kvalitně dostatečný počet tlumočníků s perspektivou vstupu České republiky do Evropské unie.

Čeština jako pasivní jazyk tlumočníků v dalších kabinách

Od největšího rozšíření Evropské unie 1. května 2004 uplynulo již 16 let. Jazykový režim 24/24 je poskytován delegátům všude, kde to jen jde – v závislosti na počtu tlumočníků a kabin, jež jsou k dispozici – aby bylo možné zajistit bezproblémový průběh zasedání. Tlumočníci z „nových" členských zemí i nadále dělají *retour*, ale nestává se to až tak často, protože jejich delegáti mají omezený čas na to, aby si vzali slovo a mohli vystoupit se svými příspěvky. U jednacího stolu s 27 členskými státy je potřeba dát všem stejný prostor a tak času není nazbyt. Kromě toho si mezitím řada tlumočníků ze „starých" kabin přidala ke svým pracovním jazykům nový jazyk C a velmi často právě češtinu, jak jsme zmiňovali okrajově již výše, takže mohou také česky hovořícího delegáta přímo tlumočit do svých mateřština.

Nyní bychom se chtěli na tyto tlumočníky, kteří se rozhodli naučit se další cizí jazyk, konkrétně češtinu, ze které by pak mohli tlumočit do své

3 Více informací o kurzu najdete zde: https://utrl.ff.cuni.cz/cs/euromasters/.

mateřštiny, zaměřit podrobněji. Zpřesníme tím i naši předchozí otázku, zda je českých tlumočníků v Bruselu dost? Bylo by korektnější tuto otázku položit spíše takto: je tlumočníků, kteří mohou tlumočit z češtiny, v Bruselu dost? Čeština je totiž mezi kolegy docela oblíbená a zejména před rokem 2004, tj. před naším vstupem do EU, se tento jazyk rozhodlo studovat a přidat si ho jako další jazyk, ze kterého by tlumočili do své mateřštiny, poměrně hodně tlumočníků z jiných kabin, ať už akreditovaných tlumočníků na volné noze, či stálých tlumočníků, tj. zaměstnanců. Pro jednoduchost budeme uvádět pouze počty stálých tlumočníků, a to z Generálního ředitelství pro tlumočení Evropské komise DG SCIC.

Pokud se tlumočníci učí nový jazyk v rámci kurzů EU či jiných organizovaných nebo soukromých jazykových kurzů, je podle interních předpisů doba studia „obtížnějšího" jazyka u stálých tlumočníků stanovena na max. 5 let. Minimální doba studia trvá u „snazších" jazyků (například Španěl se učí portugalsky) 3 roky (Ageiwa 2010). Po absolvování jazykového kurzu mají tlumočníci DG SCIC nárok na jazykový studijní pobyt v zemi studovaného jazyka, který může trvat od 3 do 6 měsíců. Mohou si pobyt rozložit i na několik částí. Češtinu si tlumočníci většinou volili pochopitelně proto, aby si přidali další pracovní jazyk, ale také proto, že měli zájem o Českou republiku, líbila se jim Praha a česká kultura a samotný jazyk, spolupracovali s Ústavem translatologie (Ageiwa 2010) či byli nějak zainteresováni z dalších osobních důvodů (český přítel, lektorka němčiny na české vysoké škole, studium češtiny jako dalšího slovanského jazyka již na univerzitě apod.). Mezi stálými tlumočníky v DG SCIC mají v současné době (červenec 2020) češtinu oficiálně přidanou jako další pasivní pracovní jazyk dva tlumočníci v anglické kabině, jedna tlumočnice ve francouzské kabině, jedna v německé, jedna v nizozemské, dvě kolegyně v řecké kabině, dva kolegové v polské kabině, tři v italské kabině a čtyři ve španělské.

Vidíme, že zastoupení češtiny u stálých tlumočníků v DG SCIC je nejpočetnější právě ve španělské kabině. Proč tomu tak je? Snažili jsme se to zjistit pomocí krátkého dotazníku (6 otevřených otázek), který byl kolegům do Bruselu zaslán elektronicky letos v dubnu a na nějž nám odpověděli všichni čtyři: dvě tlumočnice a dva tlumočníci. Všichni z nich již byli také u nás v Praze na Ústavu translatologie. Jedni (A, B) jezdí celkem pravidelně na tzv. pedagogickou pomoc, jiní (C, D) zde byli zatím pouze na studijním pobytu v poslední fázi svého studia češtiny, těsně před jejím přidáním, kdy navštěvovali praktické hodiny tlumočení a také se zapojovali do výuky tlumočení. Zajímavá je skutečnost, že někteří se stali stálými tlumočníky právě až po přidání češtiny, do té doby pracovali pro EU jako akreditovaní tlumočníci na volné noze.

První otázka klasicky zjišťovala, proč si kolegové a kolegyně vybrali češtinu jako další budoucí pracovní jazyk. Tlumočník A vysvětlil, že jeho

univerzita ho poslala jako lektora španělštiny do Olomouce, kde se seznámil se svoji budoucí manželkou z Moravy. A pochopitelně se začal také učit česky. Tlumočník B se rozhodl pro češtinu kvůli kultuře a historii České republiky, kterou v té době moc dobře neznal. Vtipně dodal, že to mohlo být i kvůli tomu, když se jako dítě díval na různé televizní programy, kde v jejich názvech byla slova s podivnými háčky a čárkami. Tlumočnice C se podle svých vlastních slov logicky rozhodla pro češtinu, protože již měla přidanou slovenštinu. Většina kolegů postupuje opačně: nejdříve si přidají češtinu a poté případně teprve slovenštinu. Tlumočnice D studovala v Petrohradě, kde si musela ke studiu zvolit druhý slovanský jazyk. A jelikož předtím navštívila Prahu, která se jí velmi líbila, tak byl výběr češtiny jasný.

Druhá otázka se snažila zjistit, jak se kolegům tento jazyk studoval? Tlumočník A doslova píše, že „nenápadně", zejména se zaměřil na kulturní aspekty, pravidelně se díval na vynikající české filmy, které mu nahrávala manželka na videokazety, a postupně se tak učil česky. Tlumočník B uvádí, že začátky byly velmi náročné, čeština byla jeho první slovanský jazyk, takže teprve asi po roce bylo postupně vše jasnější, zajímavější a také zábavnější. Tlumočnice C konstatuje, že když studovala na univerzitě nejdříve slovenštinu, musela také už hodně číst česky, sledovala rovněž často českou televizi, protože tam byly kvalitnější pořady než na slovenských kanálech. Při studiu češtiny pak díky slovenštině již neměla problémy s gramatikou ani se skloňováním. Tlumočnice D se přiznává, že díky ruštině si myslela, že to bude celkem snadné… Ale s hrůzou zjistila, že jí dělala potíže gramatika a třeba i slovosled. O několik let později pak strávila celý jeden školní rok v Praze a intenzivně se zde studiu češtiny věnovala.

Ve třetí otázce jsme se ptali, co všechno museli pro studium češtiny udělat (studijní pobyty, kurzy aj.). Tlumočník A vyzdvihuje zejména roli tchýně, která na něj mluvila velmi jasně a zřetelně, když s ním hovořila a on se ze všech sil snažil být vždy srozumitelný. Tlumočník B absolvoval pětiletý velmi intenzivní kurz v Bruselu, poté byl na několika kratších i delších studijních pobytech v České republice, poprvé to byl letní kurz češtiny v Olomouci, následně se přihlásil i do několika velmi intenzivních kurzů pro tlumočníky, přidávajících si češtinu, včetně Ústavu translatologie (červen 2003). Tlumočnice C zejména hodně četla a aktivně poslouchala, aby co nejvíce rozuměla. Tlumočnice D strávila v Praze dvakrát delší dobu a navštěvovala intenzivní kurzy na univerzitě, i na Ústavu translatologie, kde se zapojila do hodin španělsko-českého tlumočení.

Čtvrtá otázka se již týkala toho, jak často tlumočí z češtiny. Obecná odpověď všech čtyř tlumočníků je, že docela málo. Česká republika zjevně nevystupuje často a bohužel, když si vezme český řečník slovo, tak převážně mluví anglicky. Tlumočnice C dodává, že má pocit, že řečníci

až tak tlumočníkům nedůvěřují a tím spíše pak cizincům, kteří tlumočí z češtiny do své mateřštiny.

Dále jsme se v páté otázce zajímali, co je pro kolegy největší problém nebo výzva při tlumočení z češtiny (řečník, téma atd.). Pro tlumočníka A je největší výzva stručnost jazyka. Uvádí příklad českého sousloví „neznalost neomlouvá" s tím, že ve španělštině je na to potřeba deseti slov: „*el desconocimiento de las leyes no exime de su cumplimiento*". Tlumočník B říká, že záleží samozřejmě i na tématu, které tlumočí, jelikož může být velmi terminologicky náročné. Důležitý je řečník, jelikož formální čeština může být velmi komplikovaná a v tomto smyslu hraje právě řečník důležitou úlohu. I řečníci se museli „učit", jak správně vystupovat na zasedání, kde se tlumočí do/z mnoha jazyků. I tlumočnice C konstatuje, že největší výzvou jsou řečnící, respektive český způsob uvažování. Tlumočnici D pak trápí monotónní intonace mnoha českých řečníků a rychlost jejich projevu.

Na závěr jsme chtěli slyšet názor kolegů na to, jací jsou podle nich Češi, kdyby je měli charakterizovat 1-2 větami. Tlumočník A konstatuje, že mezi „středoevropskými národy excelují Češi díky své chytrosti, smyslu pro humor a praktičností. Moravané zvlášť jsou velice šikovní". Podle tlumočníka B jsou Češi ze začátku odměřeni a tváří se seriózně. Není zde žádný prostor pro improvizaci. Ale když si člověk získá jejich důvěru, stanou se velmi sympatičtí a vtipní. Tlumočnici C fascinuje česká představivost. V každodenním životě vnímá Čechy jako extrémně pragmaticky uvažující osoby. Teprve když se Češi uvolní, tak je vidět, že jejich vnitřní svět je autentický a skutečně krásný, což ji vždy znovu a znovu překvapí. Tlumočnice D se přidává a hodnotí Čechy jako dosti všeobecně do sebe uzavřený národ, který se na první pohled příliš nezajímá o jiné lidi a jiné kultury. Zároveň říká, že když však Čechy více poznáte, získáte mezi nimi řadu dobrých přátel.

Jsme si vědomi toho, že náš skromný dotazník má pochopitelně velmi omezenou vypovídající hodnotu, jelikož na něj odpovídali pouze čtyři španělští tlumočníci, kteří navíc znají autorku článku a také věděli, k čemu budou jejich stručné, ale upřímné a osobně laděné odpovědi využity.

Závěr

Věříme, že v roce 2022, až bude Česká republika znovu předsedat Evropské unii, bude kolegů tlumočníků nejen ve španělské kabině, ale i v ostatních kabinách, kteří si přidají češtinu jako další pracovní jazyk, mnohem více a že budou mít vždy jenom kvalitní české řečníky, kteří budou vystupovat ve své mateřštině a budou tlumočníkům důvěřovat a spolupracovat s nimi. A že právě díky tlumočníkům mnohojazyčnost v Evropské unii bude i nadále fungovat.

Bibliografie

AGEIWA, Veronika. Čeština jako tlumočnický jazyk *„C“* . [Nepublikovaná diplomová práce], Praha: Ústav translatologie FF UK, 2010.

ČEŇKOVÁ, Ivana. „Retour a pilotáž: každodenní realita pro konferenční tlumočníky v evropských institucích“ en Dolník, Juraj, Bohušová, Zuzana, Huťková Anita (eds.). *Translatológia a jej súvislosti 2.* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných studií, 2007a, pp. 97-112.

ČEŇKOVÁ, Ivana. „Eurožargon z pohledu českého tlumočníka v Bruselu“. *Translatologica Ostrav*ensia Ostrava: Universitatis Ostraviensis“, 2007b, pp. 37-42.

ČEŇKOVÁ, Ivana. „Retour et relais – un défi et une réalité quotidienne pour les interprètes de conférence au sein des institutions européennes“. FORUM*, revue internationale d´interprétation et de traduction,* vol. 6, n. 2, Presses de la Sorbonne Nouvelle – KSCI, 2008a, pp. 1-21.

ČEŇKOVÁ, Ivana. „Vliv multikulturního kontextu na strategie tlumočníka při práci v institucích Evropské unie (případová studie z Plenárního zasedání Evropského parlamentu): Text - Kontext - Makro-kontext“ en Lepilová, Květuše (ed.). *Text a kontext*, Brno: Repronis, 2008b, pp. 28-33.

ČEŇKOVÁ, Ivana. „Les interprètes de langue tchèque au sein des institutions européennes et les défis de la présidence tchèque“ en Herreras, José Carlos (ed.). *L´Europe des 27 et ses langues*. Valenciennes, Collection Europe(s). Presses Universitaires de Valenciennes, 2011, pp. 637-651.

ČEŇKOVÁ, Ivana. „Los interpretes checos en las instituciones europeas a los quince aňos de la adhesión a la EU“. CLINA, Ediciones Universidad de Salamanca, vol.5-2, 2019, pp. 63-74.

GODIJNS, Rita and HinderdaeL, Michael (eds.). *Directionality in Interpreting The ´*Retour*´* or the Native? Gent: Communication & Cognition, 2005.

GROMOVÁ EDITA AND MÜGLOVÁ, Daniela. *Kultúra – Interkulturalita – Translácia.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2005.

JONES, Roderick. C*onference Interpreting Explained.* Manchester: St. Jerome Publishing, 1998.